

ÜLKER BANGUOĞLU BİLGİN

*İki Devir
İki Kadın*

MÜNEVVER İLE PERİZAT'IN
ROMANI

Remzi Kitabevi

İKİ DEVİR İKİ KADIN / Ülker Banguoğlu Bilgin

© Remzi Kitabevi, 2017

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Editör: Nesrin Arslan

Kapak: Melike Oran

ISBN 978-975-14-1812-8

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2017

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090

www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı: Seçil Ofset, 100. Yıl Mah., Matbaacılar Sitesi

4. Cad. No: 77 Bağcılar-İstanbul

Sertifika no: 12068 / Tel (212) 629 0615

Cilt: Çiğci Mücellit, 100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi

5. Cad. No: 24-25 Bağcılar-İstanbul

Tel (212) 629 4783

Önsöz

Bu kitabı yazmak için yola çıktığımda amacım sadece annem Perizat'ın hayatını anlatmaktı.

Ancak, hikâyeye onun doğumuyla başlar başlamaz, onu annesinden, babasından, kardeşlerinden ve çocukluğunun, gençliğinin geçtiği yıllardan bağımsız olarak ele almanın imkânsızlığını gördüm. Kitap ilerledikçe o yıllara duyduğum merak da artıyordu. Yaptığım araştırmalar sayesinde, aile büyüklerimden duyduklarımı daha çok hatırlamaya, daha iyi anlamaya başladım. Zaman içinde anneannem Münevver'in de hikâyemin çok önemli bir parçası olduğunu fark ettim. O zaman ben ikisini de anlatmalıydım. Böylece kitabın odak noktası değişti, adı kondu: İki Devir İki Kadın: Münevver ile Perizat'ın Romanı. Osmanlı döneminde başlayıp Cumhuriyet'in seksen dördüncü yılında biten öykü, yüz yıla yakın bir zaman dilimine yayıldı. Yazdıkça, onların yaşadıkları devirlerdeki toplumsal konumları berraklaşıyordu zihnimde. Burada canlandırılan iki kadının hayatlarının, toplumun içinden geçtiği değişimlerden ne ölçüde etkilendiğini, hangi alanlarda ne kadar farklılık gösterdiğini anlamaya ve anlatmaya çalıştım.

Bu süreç boyunca yaptığım yolculuk bana çok şey kattı. Ailemin kadınlarıyla özdeşleştim, zihnimde onların iyi ve kötü günlerini paylaştım, bıraktıkları mirasla yüzleştim. Bu çeşit yolculuklar ancak belli bir yaşa gelince yapılabiliyor galiba. O zaman da bir bakıyorsunuz, aile büyüklerinizden birçoğu artık yanınızda değil... O nedenle de, yazdığım kadar, onları daha iyi tanımamış, onlarla daha çok konuşmamış olmanın pişmanlığını hissettim. Neyse ki

pek çok anıyı paylaşmışlardı bizlerle. Kitapta anlatılanlar kısmen gerçek kişilerin bizlere aktardıklarına, kısmen de benim birebir şahit olduğlarıma dayanıyor. Elbette bazı yerlerde de edebi kurgu giriyor. Bütün bunları naklederken, yaşananları yeniden canlandırmaya çalıştım. Bu hikâyeler kaybolmasın, toplumun ve ailenin kolektif hafızasından silinmesin diye.

*Ülker Banguoğlu Bilgin
İstanbul, Eylül 2017*

~ Münever ~

Temmuz ayının sıcak bir öğleden sonrası sıkıntılı bir uykudan uyandım. Yattığım oda boğucuydu, nefes almakta zorlanıyordum. Zaten bu vaziyetimde rahat nefes alabilmek başlı başına bir meseleydi. Hareketlerim de ağırlaşmıştı bütün vücudum gibi. Bazen aynaya bakınca simam bana yabancı geliyordu –bu kadar şiş miydi suratım? Bazı günler nokta nokta ya da pençe pençe kızarıklıklar oluyordu alnımda, şakaklarımda, yanaklarımda, boynumda... Hem hamileliğimin son dönemine girmemden, hem de bu katlanılmaz sıcaktan olsa gerekti.

Yatakta zorla doğrulup belimi tutarak kalktım, odanın penceresini açtım. Hafif de olsa, içeri yayılan esinti bir an için ferahlattı beni. Hiç olmazsa odaya taze hava girmişti. Biraz daha rahat nefes alır gibi oldum. Güneş daha epeyi parlak ve çok da alçalmamış olduğuna göre ikindi yeni okunmuş olmalıydı. İçimi bir sıkıntı kapladı. Bu kadar çok mu uyumuşum? Allah'ım artık bu heyecanlı bekleyiş sona erse, ben de İzmir'e, evime dönssem bebeğimle...

* * *

Bursa'da, Vali Konağı'ndayım. Büyük ablam Ulviye'nin kocası Albay İsmail Hakkı Bey İttihat Terakki'nin önde gelenlerinden. İttihatçı Cafer Tayyar Paşa'nın ağabeyi. Babam çok genç yaşta vefat etmiş, sonra iki ablam da arka arkaya evlenmiş. Ulviye ablamla eniştem bizim yalnız oturmamızı istememişler, anemi ve beni yanlarına almışlar. 1915 yılında, yani yirmi birime

bastığım yıl, İsmail Hakkı enişte Bursa-Hüdavendigâr Valiliği'ne tayin edildiğinde Bursa'ya taşınmaları icap edince, biz de birlikte gittik.

8

Ulviye ablamla aramızda on dört yaş fark olduğu için ben aslında yaşça onun kızlarıyla, yani yeğenlerimle, bayağı yakındım. İsmail Hakkı enişte çok sevilen, sayılan, dürüstlüğüyle tanınan bir insandı. Onların yanına taşındığımız gün dört kızını da çağırıp annemle benim bundan böyle onlarla yaşayacağımızı, bu ailenin artık dört değil beş kızı olduğunu söyledi. Anneme, yani anneannelerine hürmette kusur edilmeyecek, beni de bir ablaları olarak telakki edecekler, aralarına alacaklardı. Böylece önce İstanbul'da başlayan bu beraberliğimiz, Bursa'da devam etti.

Eniştem 1918'in sonlarında tam da sarih olmayan bir sebeple, daha doğrusu o zaman konuşulanlardan kulağıma çalınanlara göre, "muhalif-i kanun davranışlarından ötürü" Bursa'daki vazifesinden alınacak, ondan iki yıl sonra da vefat edecekti.

Bursa'ya ilk taşındığımız yıl annem ve ben oradaki Vali Konağı'nda ablam, eniştem ve yeğenlerimle belli bir ahenk içinde yaşıyorduk. Konak büyük olduğu için oda sayısı fazlaydı. En alt katta çalışanlar kalıyordu. Birinci katın kapısından içeri girildiğinde yanlara doğru dönerek yükselen iki merdiven vardı. Biz kadınlar, sağ taraftaki merdivenden çıkarak oturma odası ve yatak odalarının olduğu harem bölümüne girerdik. Ekseriya vaktimizi kafesli camların çevrelediği oturma odasında duvar boyunca uzanan geniş sedirin üzerinde geçirirdik. Ancak akşamları bütün aile bir araya gelirdik. Eniştemi sadece yemek odasında, ortada duran bakır sininin etrafındaki yer minderlerine oturup yemeğimizi yerken görürdük.

Oturma odasından dışarıyı görmek hemen hemen imkânsızdı. Ben zaten pek dış âlemle alakadar olmazdım. Ablamın büyük kızları Handan'la Cavidan bazen sedire çıkıp dizlerinin üzerinde yükselir, dışarıyı seyre dalarlardı. O kafeslerin arasından ne görürlerdi, bilmem. Gün boyunca kadın kadına birçok şey

paylaşırđık haliyle. En çok da kadınsı mevzularda elbet. Elişleri, ev işleri, sırlar, hayaller, hayal kırıklıkları. Bir de zaman zaman bazı sıkıntılar, kıskançlıklar, belki daha büyük üzüntüler, biraz da dedikodu olurdu. Yeğenlerimin bazen aralarında benden ayrı bir şeyler konuştuklarını, gülüştüklerini, hatta bana karşı bir nevi cephe aldıklarını hissederdim. O zamanlar içim çok yanardı. Keşke benim de babam hayatta olsaydı, onlar gibi annemle, babamla beraber yaşadığım bir evim olsaydı, diye hayıflanırdım.

İzdivaç yaşım çoktan gelmiş, hatta geçiyordu. Bütün aile, bilhassa annem bu mevzuda bir hayli endişeliydi. Sonunda bana münasip görülen biri çıktı. Ben o günlerde bu mevzunun ortaya çıktığından biraz şüphelenmeye başlamıştım zaten. Bir zamandır annemin, ablamın, eniştemin odalardan birinin kapısı önünde ya da sabah kahvaltıya indiğimde masa başında aralarında fısıldaştıklarını görüyordum. Beni görünce susup mevzu değıştiriyorlardı. Gene bir sabah kahvaltıya indim. Eniştem işine gitmiş, annemle ablam kahvaltılarını bitirmiş, keyif çaylarını içiyorlardı. O sabah beni her zamankinden daha farklı bir şekilde karşıladıklarını hissettim.

“Günaydın Münevver’ciğim...” dedi ikisi bir ağızdan. Arkasından Ulviye ablam, “Rahat uyudun mu canım?” dedi. “Günaydın, evet çok güzel uyudum,” dedim. Naciye Kalfa çayımı ve kızarmış ekmeklerini getirdi. “Yumurta ister misiniz Münevver Hanım?” dedi. “Yok, bugün istemem teşekkür ederim,” dedim. O içeri, mutfağı gidince ablam, “Hadi anne, Münevver’le konuşalım artık, şimdi müsait işte...” dedi. Birden irkildim, başımı kaldırıp yüzlerine baktım.

“Münevver, sana bir havadisimiz var. İsmail Hakkı eniştemin uzaktan bir tanıdığıнын erkek kardeşi... Asım Bey diye biri. İzdivaç kurmak istiyormuş. Ona senden bahsedilince pek alakadar olmuşlar ailece,” dedi annem.

“Aaaaa! Kimmiş o? Nereden çıktı...şimdi...bu?” diye kekeledim. Kalbim hızlanmış, yüzüme kan hücum etmişti.

“Kızım nereden çıktısı var mı? Artık senin de bir yuva kurma zamanın gelmedi mi?”

10 “Ama anneciğim! Hiç tanımadığım biri... Bilmem ki nasıl olur böyle...”

“Ben de enişteni hiç tanı mıyordum Münevver. Tanışır, anlaşırsınız, ne var? Bak şimdi bize, ne kadar mesut bir aileyiz. Fena mı? Sen de sıcak bir yuvan, güzel çocukların olsun istemiyor musun artık?” diye araya girdi Ulviye ablam.

“Bilmem ki! Ben... henüz...yani...”

Annem sıkıldığını anlamış olmalıydı. “Neyse sen bir düşün evladım. Zaten daha enişten tahkikat yaptırıyor. Bakalım, kısmetse olur,” dedi.

Kahvaltıdan sonra odama çıktım. İçimi bir tatsızlık, bir endişe kaplamıştı. Acaba nasıl biriydi bu Asım Bey? Hiç tanımadığım bir erkekle birlikte olmak, aynı yatakta yatmak, onun nefesini duyarak uyumak, onun çocuklarını taşımak... bütün bunlar bana katlanılamayacak şeyler gibi geldi o anda. Bütün vücudumu ter basmıştı. Derin bir nefes alıp sakinleşmeye çalıştım. Aklım bana bu işin eninde sonunda olması lazım geldiğini, bundan kaçış olmadığını söylüyordu. Haddi zatında annemle ablam haklıydılar. Daha kaç yaşına kadar onların yanında kalıp duracaktım. Kendi evimi, yuvamı bilmem lazımdı artık. Ailem de münasip gördüğüne göre belki de en iyisi bu olacaktı. Ulviye ablamlar gibi...

İlerleyen günlerde bir sabah Ulviye ablam, eniştemin, çalışma odasında beni beklediğini söyledi. Hemen gittim. Eniştem, konuşmamız icap eden mühim, mahrem bir mevzu olduğunda bu odaya çağırırdı bizi. Burası daha alafranga tarzda döşenmişti. Önünde koltuğu duran büyük bir yazıhane, duvarda boydan boya bir kütüphane vardı. İkisi de ahşaptı. Ortada çok büyük bir halı, karşı duvardaki iki koltuğun arasında duran sedef kakmalı sehpanın üzerinde bir kartpostal albümü, yan sehpalarda ise enişteme ait tütün çubukları ve küllükler duruyordu.

Duvarlarda çerçevenmiş hat levhaları asılıydı. Hayran hayran etrafıma bakınıyordum. Galiba bu konakta en beğendiğim oda burasıydı.

“Münevver, gel kızım oturalım biraz şurada,” dedi. “Tabii enişte,” dedim. Cam kenarında, karşılıklı iki küçük koltuğa oturduk. Benimle izdivaç mevzuunda konuşacağını anlamıştım.

“Münevver, yaptığımız tahkikat devam ediyor ama şu ana kadar öğrendiklerimize göre bu izdivaç münasip görünüyor,” dedi. Bir yandan dikkatle yüzüme bakmaya çalışıyordu ama ben gözlerimi pek kaldırmıyordum.

“Asım Bey Bursa’da belediyede memurmuş. Mazbut bir adam olarak tanınırmış. Babasını erken yaşta kaybetmiş o da senin gibi. Annesi ve ablasıyla oturuyormuş. Bir akşam bizi ziyarete gelmek istiyorlarmış. Ne dersin?”

Bir müddet cevap veremedim. İçimdeki tedirginlik oturduğumdan, bakışlarımdan, daha doğrusu onun yüzüne bakamayışından iyice dışa vuruyor olsa gerekti.

“Peki enişteciğim. Buyursunlar,” dedim.

“Sen de sıkılıp durma Münevver,” dedi. “Bir gör bakalım, içine sinmez ise söylersin, biz de ısrar etmeyiz evladım.”

“Hay hay,” diyerek alelacele çıktım çalışma odasından.

Üç gün sonra, bir akşam bize geldiler. Annesi, ablası, amcası ve Asım Bey. Ben kahveleri pişirip sırayla her birinin önüne götürdüm. Oradan buradan konuşuldu. Arada bir Asım Bey’in bana kaçamak bakışlar attığını hissediyordum. Tabii ben de kimşenin görmediği anlarda ona bakıyor, nasıl biri olduğunu anlamaya çalışıyordum. Doğrusu menfi ya da müspet pek de bir intiba edinmemiştim. Daha ziyade halim selim denilecek biri gibi, belki de fevkalâdeden bir hususiyeti olmayan, alelâde biri gibi görünüyordu. Ama ailem münasip gördüğüne göre mutlaka bir bildikleri vardır, Asım Bey de mükemmel vasıfları haiz bir beydir diye düşündüm. Zaten ortada elle tutulur bir sebep olmadan aileme nasıl karşı gelebilirdim? Hele hele bize, bana ve

anneme bu kadar iyiliği dokunmuş, kol kanat germiş olan sevgili enişteme.

Beni görmeye geldiklerinden birkaç gün sonra eniştem akşam yemeği sırasında bu işe rızam olup olmadığını sordu. “Tabii enişteciğim, siz münasip görüyorsanız...” dedim. Önüme baktım. Ertesi hafta gene bizim evde yani Vali Konağı’nda sade bir törenle yüzükler takıldı. Bu sefer biraz daha fazla gördüm Asım Bey’i. Birkaç laf ettik, fazla göz göze gelmemeye çalışarak. Evet, iyi bir adama benziyordu.

O gecedен sonra çeyizimi hazırlamaya başladım. “M” ve “A” harflerinin iç içe geçtiği bir motif işliyordum hepsine. Elishlerinde epeyi maharetli olduğum söylenirdi. Krem rengi ipek kumaşlar üzerine, gene aynı renkten saten iplikle bu motifi işledim durdum. Yastık kılıfı kenarları, çarşaf kenarları, mendiller, havlular, hatta bunların içinde saklandığı bohçalar... Hepsine bu motifi işliyordum. Hoşuma gidiyordu bu iş. Hem boş gezmekten kurtuluyor, hem de çeyizimi kendi ellerimle hazırlıyordum.

* * *

Bir akşam tam yatmaya hazırlanırken annem geldi odama. Konak geniş olduğu için hepimiz ayrı odalarda yatıyorduk. Annemle odalarımız yan yanaydı. Ben gömme dolaptan çarşafı, yorganı, yastıkları yeni çıkarmış, yatağımı yapmaya hazırlanıyordum.

“Hay allah, sen de tam uyumaya hazırlanıyormuşsun,” dedi annem.

“Zararı yok anneciğim, buyurun şu camın önündeki koltuklara oturalım,” dedim. Bir yandan merakla bakıyordum yüzüne.

“Kızım Münevver, sana bir şey söylemek istiyorum,” dedi.

“Buyurun anneciğim.”

Annemle çok yakındık birbirimize. Ulviye ablamın, İsmail Hakkı eniştemin ve kızlarının kendi aralarında bir aile teşkil ettiklerini, bizim onların arasında bir nevi fazlalık olduğun-

muzu galiba bir türlü aklımızdan çıkaramıyorduk. Zaman zaman bu hissiyatımız iyice kuvvetleniyordu. Bu sebeple bir kader arkadaşlığı teşekkül etmişti aramızda. Sakın yanlış anlaşılmasın, Ulviye ablam da İsmail Hakkı eniştem de, zaten eniştemin ilk günden meydana getirdiği tutumu benimsemişlerdi, beni kendi çocuklarından hiç ayırmazlardı. Kendi çocuklarına ne alınırsa, ne verilirse, ne yapılırsa tıpatıp aynı bana da yapılırdı. Ama beni daha çok düşündüren acaba çocukların bu vaziyetten memnun olup olmadıklarıydı. Ne de olsa anne-babayı paylaşmak zordu...

Anneme gelince, o zaten evin en büyüğü sıfatını taşıyordu. Ona karşı hürmette kusur etmek kimsenin aklının ucundan bile geçmezdi. Zaten dışarıdan bakıldığında hiçbir mesele yoktu. Bizimki fazla hassasiyet mi, biraz eziklik mi bilemiyorum. Bu hisler bende hep vardı, hep de devam edecekti. Kimseye yük olmayayım, kimse benim için bir sıkıntıya girmesin, bir şey yapmasın... Hani elimden gelse görünmez olayım, öyle gezineyim herkesin arasında, ses etmeden, fark edilmeden. Ne ben onlardan bir şey isteyeyim ne de onlar benden...

O gece de annem yatak odama geldiğinde önüne bakıyordu, besbelli sıkıntılıydı.

“Hayrola anneciğim?”

“Kızım bu senin nişanlın Asım Bey var ya...”

“Eveet?”

“Hakkında tahkikat yapıyordu ya... Tahkikat ilerledikçe pek bizim aileye münasip olmadığı çıkmış ortaya. Ben de şaşır-dım yani, iyi bir adama benziyordu...”

Bir an içimde bir kargaşa oldu, ama sukutuhayal değildi bu...

“Nesi varmış anneciğim?”

“Tam da bilmiyorum ama İsmail Hakkı enişten söyledi. Dedi ki... şeyyy... ‘Bu işten vazgeçelim. Nasıl olsa Münevver’le de bir alâkası olmadı,’ dedi.”

Bu doğrudu. Nişan gecesinden sonra Asım Bey sadece bir kere daha bizim eve gelmişti, çay içmeye. Tabii o gelişinde de annem, ablam hepimiz beraber oturmuştuk salonda. Havadan sudan konuşmuştuk. Hepsi buydu! Zaten Bursa gibi büyük bir şehirde olmasak birbirimizi bu kadar bile görmemiz mevzu bahis olmazdı.

“Tamam anneciğim üzülmeysin. Ben onu pek tanımıyorum bile; biliyorsunuz çok az görüştük,” dedim.

“Ee ama evladım böyle de olur mu? Keşke baştan daha dikkatli tahkikat yapsalardı. Çocuk oyuncuğu mı bu? Şimdi sen...”

“Anneciğim ne olur üzmeysin kendinizi. Müsterih olun, benim için hiçbir ehemmiyeti yok.”

“O kadar da çeyizler işledin durdun a kızım...”

“Olsun!”

Hakikaten de annemin söyledikleri beni üzmemişti. Esasen evliliğin nasıl bir şey olduğunu da pek bilmiyordum ya. Tabii İsmail Hakkı enişte ile Ulviye abla vardı önümde. Onlar mesut görünüyorlardı. Ama annemle babamı karı-koca olarak, “evli” olarak düşünemiyordum bile. Annem benim için her zaman “anne” olmuştu, benim ve ablalarımın annesi, hüzünlü, sessiz bir kadın. Onu, babamın zevcesi olarak ancak hatırlayamayacak kadar küçük yaştaiken görmüş olmalıyım. Hayal meyal hatırladığım bir-iki hatıra ise silik, ne olduğu anlaşılmayan resimler gibi uçucu, ağırlıksız, her saniye yok olacakmış hissi veren, dumanlı hayallerden ibaretti, üstelik muhtemelen o kadarını da sonradan anlatılanlar sebebiyle hatırlıyordum. Onun için de kaygan, zayıf, pusluydular. Var ile yok arası. Yani sarıh bir hatıram yoktu “annem ve babam” a dair.

Annem bu havadisın bende nasıl bir tesir bıraktığını anlamak istercesine yüzüme, gözlerimin içine bakıyordu. Bense hiç renk vermiyordum. Derin bir iç geçirdi. “Neyse kızım üzülme. Kısmet değilmiş. Allah daha iyilerini nasip eder inşallah,” dedi. Sessizce çıktı odamdan.

O dışarı çıkınca içimdeki hissiyatı tahlil etmeye çalıştım. Demek ben artık Asım Bey’le nişanlı değildim ve hayatımı onunla geçirmeyecektim. Olsun! Ben zaten buna hazır değildim ki! Sadece o kadar göz nuru döküp el emeği vererek hazırladığım çeyizlik eşyaların artık kullanılamayacağını düşününce bir an canım sıkılır gibi oldu. Öyle ya, ileride bir gün başka biriyle evlenecek olursam, onun da isminin baş harfinin “A” olması pek uzak bir ihtimaldi!

Sonra aklım başka şeylere kaydı: Acaba Asım Bey’in bizim aileye layık görülmemesinin sebebi ne olabilirdi? Bir ahlaksızlığı, yolsuzluğu mu ortaya çıkmıştı? İçkisi, sigarası, kumarı mı vardı? Kadınlara mı düşküdü? Bütün bu düşüncelerin arasında bir de içimi kemiren bir şüphe vardı. Önceleri tam olarak ne olduğunu kendim de anlayamadım. Sonra yavaş yavaş... Acaba... dedim. İçimi kemiren bu şüphe şekillendi. Yoksa Asım Bey kendisi mi vazgeçmişti bu işten? Yani ben üzülmeiyim diye mi bana bu şekilde söylüyorlardı? Beni yakından görünce, biraz tanıyınca beğenmemiş olabilir miydi? Ben zaten kendimi hiçbir zaman güzel bulmazdım ki! Bir kere boyum kısaydı. Ablamın büyük kızı Handan, beş yaş küçüğüm olmasına rağmen, beni çoktan geçmişti. Cavidan bile boyuma yaklaşmıştı. İkisi de boylu boslu, cazibeli genç hanımlar olma yolunu tutmuşlardı. Benimse alelade bir çehrem vardı. Evet, iri yeşil gözlerimin güzel olduğunu söylüyorlar, ben de aynaya bakınca beğeniyordum doğrusu gözlerimi. Ama bir tek gözle olmaz ki bu iş. Şöyle bir albenim yoktu ki! Kendime itimat etmeyip ortalarda görünmeyen biri olmak istemişim de bana bir cazibe katmıyordu tabiatıyla. Bu gibi şeyler biraz da kendini nasıl addettiğin, etrafına nasıl gösterdiğinle alakalı olsa zahir.

Bütün bu düşüncelere rağmen o gece rahat bir uyku uyudum.

Aradan çok geçmeden sahiden de yeni bir kısmetim çıktı. Ama bu seferki namzet öbürüne hiç benzemiyordu. Boylu boslu, pos bıyıklı, heybetli bir adamdı Cemal Bey. Ailesinin kökleri Kırım hanlarına dayanıyormuş. Kırk iki yaşındaydı: benim yaşımın tam iki katı... Gençliğinde bir müddet Mısır'ın son Hıdivi olan Abbas Hilmi Paşa'nın kalem-i mahsusluğunu yapmış. Cihan Harbi başladığında Abbas Hilmi Paşa Mısır'dan ayrılınca, Cemal Bey'in oradaki işi de sona ermiş. O yıl İzmir'e yerleşerek orada Emniyet Müdürü olmuş. Sert bir adam olarak tanınmış, herkes korkudan titremiş karşısında. Kızdı mı, kimsenin gözüne yaşına bakmazmış. Ama haddizatında çok yumuşak bir yüreği varmış söylenenlere göre. Bütün bunları Handan anlatmıştı bana. Bir akşam annesiyle babası konuşurlarken duymuş.

Cemal Bey'in İsmail Hakkı enişteyle yakın ahbablığı olduğunu ise sonradan öğrenecektim. Eskiden sık sık bir araya gelip, memleket meselelerini konuşur, sohbet eder, bezik oynarlarmış. Sonra yolları ayrılmış ama mektuplaşmaya devam ediyorlarmış. Cemal Bey artık bir yuva kurmak istediğinden dem vurmuş bir mektubunda. Eniştem de ona benden bahsetmiş, beni görmesi için onu Bursa'ya davet etmiş. Meğer yaz başında Bursa'daki konağa gelip üç gece misafir kalan o heybetli, yakışıklı adamın ziyaret sebebi benmişim.

Cemal Bey'in konağa geleceği gün İsmail Hakkı enişte hepimizin güzelce giyinip, başımızı örtüp onu karşılamamızı istemişti. Biz evin içinde başımızı örtmezdik. Sokağa çıkacağımız zaman üzerimize feracelerimizi giyip, başımıza aynı renkte uzun eşarplar alırdık. Eşarplar saçın bir kısmını, kulakları ve boynu dışarıda bırakacak şekilde tepeden geçirildikten sonra ensede toplanır, oradan da aşağı doğru uzanırdı. Sadece annem dışarı çıkılacağı zaman başını eski usulde, saçının bir telinin bile gözükmeyeceği şekilde siyah bir örtüyle tamamen kapatır, mutlaka siyah bir ferace giyerdi. Feracelerin içinde kalan kı-

yafetler ise tamamıyla Avrupai elbiselerden, eteklerden, bluzlardan ibaretti. O sırada Tanzimat'tan sonra Avrupaileşen kadınlar için moda mecmuaları çıkmaya başlamıştı. İkisinin isimleri hâlâ hatırımda: *Hanımlara Mahsus Gazete* ve *Kadınlar Dünyası*. Handan ile Cavidan, henüz küçük olmalarına rağmen her ay annelerine gelen bu moda mecmualarını takip etmeye başlamışlardı. Onları bir şekilde ele geçirip oturma odasındaki sedirin üzerinde saatlerce tetkik ederlerdi. Orada hem güzel elbise modelleri, hem de değişik renklerde feracelerle başörtülerinin bir arada nasıl kullanılacağı, hatta başörtülerin değişik şekillerde nasıl bağlanacağı hakkında resimler, yazılar olurdu. Ben de alakadar olmak isterdim ama bazen bana göstermezler, ben hiç bakamadan tekrar usulca annelerinin odasına götürürlerdi. Neyse, Cemal Bey'i karşıladığımız o gün de biz konaktaki kadınlar, eniştemin istediği şekilde en güzel elbiselerimizi giyip başımızı örtmüştük. Birinci katın girişinde misafirimizi karşılamış, onunla tanıştırmış, sonra haremlik bölümüne geri dönmüştük. Onun konakta kaldığı müddet zarfında akşam yemeklerine sadece Ulviye ablam katılıyor, bizim yemeklerimiz tepsiyle oturma odasına getiriliyordu.

O günlerin birinde haber geldi, eniştem, annemle beni çalışma odasına davet ediyordu. Bunu duyan Handan ve Cavidan birbirlerine baktıktan sonra bize dönüp, "Allah allah! Nereden icap etmiş acaba?" dediler. "Biz de bilmiyoruz ki kızım," dedi annem. "Hayırdır inşallah!" Telaş içinde gittik. Biz odaya girince ikisi de ayağa kalktı. Kısa bir selamlaşmadan sonra mevzu anlaşıldı. Meğer Cemal Bey bizim Selanikli olduğumuzu duyunca evimizin Selanik'in neresinde olduğunu, Mustafa Kemal'i tanıyıp tanımadığımızı merak etmiş. Daha çok annemle konuşuyordu ama arada bir göz ucuyla bana baktığını fark ediyordum. Annem Selanik'teki evimizin Mustafa Kemal'in evine komşu olduğunu, kendisinin ve Ulviye ablamın sık sık validesi Zübeyde Hanım'la sabah kahvesi içtiklerini, o kahvelerin yanında ge-

